

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

בפני כבוד השופטת מיקה בנקי

תובע עדי בן חור

נגד

נתבעת עידית ברסלאור

פסק דין

תביעת לשון הרע בגין חילופי דברים ברשת הפייסבוק.

הצדדים ורקע המחלוקת

1. התובע הוא עורך-דין במקצועו וכך הוא מציג עצמו בעת כתיבת פוסטים ברשת.
 2. הנתבעת מעידה על עצמה שהיא פעילת שמאל וזכויות אדם.
 3. ביום 7.9.2018 פורסם ברשת פוסט המתאר סיור שנערך באותו בוקר עבור ארגון 'אם תרצו' באזור חאן אלאחמר.
 4. ברקע הדברים והסיור עמדה החלטת בג"ץ שפורסמה יומיים קודם לכן ודחתה עתירות לביטול צו ההריסה למאחז במקום (בג"ץ 5193/18 ועד תושבי הכפר אלח'אן אלאחמר נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, נבו 5.9.2018).
 4. בפוסט הביע הכותב, בין היתר, את עמדתו ביחס למשמעות הפוליטית של סיורים 'מקבילים' שנערכו לטענתו ע"י ארגוני שמאל בגוש עציון ובמקומות נוספים, וההתייחסות אליהם לעומת ההתייחסות לסיור שהוא ערך באותו יום.
 5. הפוסט קיבל תגובות רבות במסגרתן התפתח שיח בוטה ואלים כלפי הנתבעת והנתבעת כתבה והגיבה בחריפות למגיבים השונים ובכללם התובע.
 6. הצדדים הגישו מקטעי שיחות המייצגים לכאורה את רצף הדברים אך בכל תצוגה נראו הדברים מעט שונה. מהדיון בתיק ומהמסמכים שהוגשו עלה כי חלק מהתגובות הוסרו בשלב זה או אחר ולפיכך אין ב'צילום מסך' לאחר אותו מועד כדי להציג נאמנה את מלוא התכתובת המקורית.
- כך, לדוגמא, בנספח 6 לראיות התובע מופיע כי בין תגובתה הראשונה של הנתבעת לתשובתו של התובע (כמתואר להלן) היו 43 תשובות אחרות שהוסתרו בצילום. בצילומי מסך אחרים שהוגשו לתיק הוצג מספר שונה של תגובות שהוסתרו או שלא הוצגה כלל הסתרתן של תשובות

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

אלו. צילומים שונים עשויים להעביר רושם מוטעה כי מדובר היה באותו שלב בשיח 'ישיר' בין שני צדדים אלו, אף כי כאמור חלפו קודם להן וביניהן תגובות רבות.

מכל מקום, תגובת התובע לא הייתה בין התגובות הראשונות להודעת הנתבעת ויש להבין כי הודעות הצדדים מושא התביעה הן רק חלק קטנטן מזרם עכור של תגובות, גסויות והשתלחויות שנכתבו באותו השיח.

7. עניינה של תביעה זו (כמפורט בסעיפים 14 ו-16 בכתב התביעה) במספר ביטויים מתוך ה"שיח" שהתפתח בין התובע לנתבעת (בכפוף להסתייגויות לעיל) כדלקמן:

לאחר מספר תגובות בוטות לפוסט המקורי כתבה הנתבעת:

"סיוור לימודי, עאלק? באתם ללמוד כמה עוד כפרים בגדה המערבית ישראל יכולה להרוס וכמה עוד בדואים קשי יום אתם יכולים לגרש"

לתגובה זו היו מספר תגובות שונות ובשלב מסוים הגיב התובע:

"רעיון טוב, תודה!"

גולש אחר כתב:

"קודם צריך לגרש אותך ואת החברה שלך מפה. אתם האויב האמיתי"

ונראה כי אחריו הגיבה הנתבעת לכלל המגיבים השונים באמירה:

"יודו נ א צ י ם" (כך במקור, מ.ב.)

8. השיח בין הנתבעת למגיבים אחרים המשיך, לרבות בשאלה האם נעשתה השוואה לנאצים ומה משמעותה, וכלל כאמור ביטויים אלימים, גסים ומשתלחים שהנייר אינו סובל. בהמשך לכך יזם התובע פניה ישירה לנתבעת בשאלה:

"במה בדיוק אני נאצי?"

לאחר מספר תגובות נוספות הנתבעת השיבה:

"תוכל לחפש דוגמאות להשוואה בהיסטוריה של 1933-1939"

ובהמשך כתב התובע:

"רק כי דעתי שונה מדעתך?"

במקביל לדברי הצדדים לעיל המשיכו כאמור להופיע בשיח תגובות רבות כלפי הנתבעת, בשפה אלימה, גסה ומשתלחת, ובהמשך הגיבה הנתבעת:

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

"יש דעות שהן מחוץ לתחום, מבחינתי. הסברתי במפורט לעיל. כתבת שזה רעיון טוב ללמוד אילו עוד כפרים אפשר להרוס בגדה. כאדבוקט (אני מקווה שאנשים טובים לא יבקשו את עצתך) אתה ודאי יודע שהתנחלות בשטח כבוש מפירה את החוק הבינלאומי. כאדבוקט, אתה ודאי יודע שלגרש תושבים ממקום מגוריהם זהו פשע מלחמה. ולמרות מה שאתה אמור לדעת אתה מעוניין להרוס כפרים ולנשל תושבים מאדמותיהם. אז זה לא בגלל שאתה חושב אחרת ממני, אלא בגלל שאתה חושב כמו נציג סוציאליסט מהתקופה שצינתי. והאמת, שעצם השאלה הנוספת שלך מוכיחה שלא כדאי לבקש את עצתך. גם בגלל שהשאלה הזו מוכיחה גם על יכולת מחשבתית מוגבלת. אבל זה לא מפתיע אותי אצל ימנים ועוד כאלה שחברים באם תרצו"

9. לטענת התובע התבטאויות אלו כלפיו מהוות לשון הרע כהגדרתו בחוק איסור לשון הרע התשכ"ה-1965 (להלן: "החוק").

10. הנתבעת טוענת כי כתבה את דבריה על רקע כללי של שיח גזעני ותגובות משתלחות נגדה. עוד טוענת הנתבעת כי התובע הוא שפעל ליצירת עימות ישיר בינו ובינה תוך שהוא מייחס לעצמו את האמירה 'נאצי', מבלי שנאמרה כך או הופנתה אליו אישית, ועוד מבקש מהנתבעת 'הסבר' לכך. בנסיבות אלו טוענת הנתבעת כי התובע לא יכול להלין על התשובה שביקש וקיבל.

דיון והכרעה

שיח פוליטי ובוטה

11. כפי שנאמר לא אחת, חופש הביטוי אינו חופש הביזוי. הזכות להשמיע אינה הזכות להשפיל, ועם זאת "מניף ידו – לא יינקה, אך האומר אשר על ליבו, אפילו ליבו גס – לא במהרה יענש" (רע"א 10520/03 איתמר בן גביר נ' אמנון דנקנר, נבו, 12.11.2006, להלן: 'פרשת דנקנר').

12. בפסיקה אף נקבע כי "מבין סוגי הביטויים השונים, ההגנה הניתנת לחופש הביטוי הפוליטי - שהוא תנאי הכרחי לקיומו של הליך דמוקרטי - היא רחבה במיוחד" (בג"ץ 6226/01 אינדור נ' ראש עיריית ירושלים, נז(2) 157, 164 (2003)), וכי "הויכוח הציבורי ראוי לו שיהא חופשי, איתן, חסר מעצורים ואף בוטה" (פרשת דנקנר).

13. בפרשת דנקנר הכיר בית המשפט העליון בצער כי הביטוי "נאצי" הפך שגור בשיח הפוליטי בישראל והשימוש באנלוגיה למוטיבים שונים הקשורים בשואה חוזר ונשנה בקלות בלתי נסבלת, אך קבע כי אין להסכין עם זאת וכי הדבר מהווה זילות בזיכרון השואה ומשמעויותיה:

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

"עמדה זו צריכה הבהרה: תרבות השיח בישראל מגלה, בלשון המעטה, סימנים מדאיגים. האופן שבו התנהל ה"דיון" בתכנית נשוא הערעור הוא רק ביטוי אחד לכך. נאצות וניבולי פה "מעטרים" את השיח הציבורי בנושאים מהותיים, לעיתים הרי-גורל. תכופות מאפיל הסגנון על התוכן. כחלק מן המציאות הזו אנו עדים לגידול ניכר בשימוש במוטיבים ממלחמת העולם השנייה, ובמילים הלקוחות מעולם המושגים של השואה - באמצעי התקשורת, במהלך הפגנות, ובדיונים המתקיימים במוסדות השלטון. נדמה, כי מי שחפץ למשוך תשומת-לב ולהבטיח לעצמו את הכותרת בעיתון של מחר, יוכל לעשות כן על נקלה אם ישתמש במונחים הנוגעים לאסון הנורא שהמיט על העם היהודי הצורך הנאצי. זילות זו של השואה ושל נגע האנטישמיות צורמת את האוזן וצובטת את הלב. בוודאי כך באוזנם ובליבם של מי שחוו את התופת, אך לא רק אצלם. אין תימה, אפוא, כי יש הרואים אצלנו בדינו של מי שכורך בדבריו, באורח פסול, את השואה ואת מחולליה, דין שהוא sui generis. אלא שמדינה דמוקרטית אינה ממחרת להיאבק בביטויים קשים, החורגים מאמות-מידה מקובלות של תרבות דיון, באמצעות הגבלות משפטיות כפזיות על חופש הביטוי.

עמד על כך הנשיא ברק, אמנם בהקשר אחר, בדברים הנוגעים ללב: אכן, הקטע המופיע במחזה עשוי לפגוע ברגשות הציבור היהודי. בודאי הוא עשוי לפגוע ברגשותיו של אותו ציבור שחוה את השואה על גופו ונפשו. אני עצמי, ילד הייתי בשואה, וחציתי גדירות וגבולות הנשמרים על ידי הצבא הגרמני כאשר על גופי דברים שהעברתם אסורה. ההקבלה בין חייל גרמני העוצר ילד זה לבין חייל ישראלי העוצר נער ערבי צורבת את לבי. עם זאת, אנו חיים במדינה דמוקרטית, אשר בה צריבת לב זו היא לב ליבה של הדמוקרטיה. כוחה של זו אינה ההכרה בזכותי לשמוע דברי נועם, הערבים לאוזני. כוחה של זו בהכרה בזכותו של הזולת להשמיע דברים הצורמים את אוזני והצובתים את לבי. "חופש הביטוי" - אמר השופט הולמס - "הוא הסובלנות כלפי השנוא עלינו" (פרשת לאור הנ"ל). אכן, ניתן היה למתן רבות מבין ההתבטאויות הצורמות והמעליבות באמצעי התקשורת, באמצעות הימנעות משידורים חיים ובאמצעות שימוש בעזרים טכניים - כגון אותו צפצוף ה"מעלים" כל אמירה מכוערת או מכעיסה. בנסיבות חיינו עשויה אז היתה להיות התוצאה, שמקצת מן השידורים היו נשמעים כ"צפצוף" ארוך אחד.

לא זו דרכה של מדינה השוחרת חופש ביטוי. ודוק: הטלת אחריות מכוח דיני לשון הרע כמוה כקטיעה של הביטוי. אף אם אפקט "מקפיא" אין בה (להבדיל מצנזורה מראש), הרי אפקט "מצנן" - יש בה. הדיון שנערך

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

במסגרת התכנית נשוא ענייננו, הוא עצמו עשוי היה לכאורה להקים שורה של עילות תביעה מכוח חוק איסור לשון הרע, לאחר שהמשתתפים, בלהט הויכוח, חרפו זה את זה בכינויים כגון "טרוריסט", "פשיסט" ו"בריון". על כן, מן הראוי לנתב את פרשנות הדין באופן שתוכניות אשר בהן מתקיים ויכוח – אפילו ויכוח נוקב ו"נשכני" – בעניינים ציבוריים, חברתיים ופוליטיים, לא יגררו אחריהן שובל ארוך של תביעות לשון הרע על ימין ועל שמאל (תרתי משמע)."

14. המצב העגום של אופי השיח כמשתלח וחסר עכבות מחמיר בחילופי דברים בעלי הקשר פוליטי ברשתות החברתיות, ורבות נאמר ונכתב על 'גיבורי המקלדת' שכתבתם בוטה, גסה ופוגעת ללא הלימה לתרבות-שיח מינימלית.

15. בענייננו ניתן לקבוע כי לביטויים מושא התביעה אחראים לפחות שני הצדדים כאן, אך מאחוריהם עומדת קבוצה רחבה שהחריפה את האווירה והנמיכה את רמת השיח לשפל שלעומתו נראות ההתבטאויות מושא התביעה כמעט 'סתמיות' ב'זרם' הדברים העכור בשיחה.

האמירה הכללית 'יודונאצים' ומניעות לאור סעיף 4 בחוק

16. התובע מלין על הביטוי 'יודונאצים' שכתבה הנתבעת באחת מתגובותיה בשיח.

17. בשאלת ייחוס לשון הרע לביטוי שכזה כמעט שאין צורך להרחיב, וכפי שכבר נאמר בפרשת דנקנר "השימוש בביטוי "נאצי", או בביטויים אחרים השאובים מההיסטוריה הכואבת של עם ישראל, הוא אצלנו כמעט בהכרח וכמעט בכל הנסיבות – ביטוי דיבתי".

18. הנתבעת העידה מטעמה את המומחה ד"ר שמואל לדרמן שהשיג באשר ליכונות' הדיון המשפטי בביטויים מתחום זה והתייחס לאי הנוחות העולה משימוש במושגים או סמלים הלקוחים מתקופת גרמניה הנאצית בוויכוחים פוליטיים במדינת ישראל ובכלל. המומחה הביע דעתו כי על אף אותה אי-נוחות הרי שמדובר בתופעה טבעית וכל ניסיון להגבילה או להגדירה כ'לשון הרע' מהווה כשלעצמו שימוש פוליטי ב'שואה'.

19. לענייננו אבהיר כי גם אם יש טעם מסוים בטענותיו של ד"ר לדרמן לעיל, הרי שלאור המניעות החלה מכח סעיף 4 בחוק על ההתבטאות הנדונה נראה כי אין זה המקרה המתאים להרחבת הדיון בעניין זה.

20. סעיף 4 בחוק איסור לשון הרע התשכ"ה-1965 קובע:

"לשון הרע על חבר בני אדם או על ציבור כלשהו שאינם תאגיד, דינה כדין לשון הרע על תאגיד, אלא שאין בה עילה לתובענה אזרחית או לקובלנה.

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

ולא יוגש כתב אישום בשל עבירה לפי סעיף זה אלא על ידי היועץ המשפטי לממשלה או בהסכמתו."

21. התובע טוען כי הגנה זו לא עומדת לנתבעת, אף כי הביטוי נאמר באופן "כללי", שכן בהודעה מאוחרת יותר התייחסה ל"כותבי התגובות הראשונות" והתובע רואה עצמו כ'אחד מכותבי התגובות הראשונות'.

22. דא עקא, לא רק שלא ניתן להגדיר "כמה" תגובות הן "התגובות הראשונות", אלא שממילא תגובת התובע הגיעה אחרי תגובות רבות אחרות (ודאי למעלה מ-15 תגובות) ומכאן שגם לשיטת התובע לא ניתן לזהות דווקא-אותו כמי שהנתבעת התייחסה אליו בביטוי זה.

23. הנתבעת טוענת כי האמירה 'יודונאצים' הייתה כללית ולא כוונה אישית כנגד מי מהמעורבים.

24. בחינת שרשור התגובות על פי סדרן הכרונולוגי, עד כמה שניתן, מלמדת כי התבטאות הנתבעת 'יודונאצים' לא כוונה במישרין כלפי התובע או כלפי מגיב זה או אחר, אלא מדובר היה באמירה כללית (ואומללה) בשיח.

אמירת הנתבעת הופנתה כנגד כל מה שעלה והצטבר בשיח קודם לכן – בין אם היה זה אותם סיורים לימודיים עליהם דווח בהודעה המקורית, בין אם היו אלה אותן אמירות התומכות לדידה בגירוש אנשים מביתם, בין אם היו אלה אותן אמירות גסות שכוונו כלפיה ובין אם היה זה הלך הרוח הבוטה שליווה את השיח כולו.

25. יתכן שהנתבעת 'הולכת על חבל דק', ובוודאי יש מקום לסברה כי מוטב היה לביטוי כזה שיישאר מחוץ לשיח, אך לאור אופי השיח והשתלשלות התגובות אין בידי לומר כי האמירה "יודונאצים" כוונה לכל אחד ואחד מכלל המגיבים באותו השיח שקדמו לאותה אמירה ובוודאי אין בידי לומר כי כוונה דווקא לתובע.

26. בסעיף 4 בחוק קבע המחוקק מניעה דיונית-סטטוטורית מוחלטת שאין בידנו להתעלם ממנה, גם אם לעיתים תוצאתה אינה נוחה. כפי שקבע כב' השופט י' עמית בע"א 8345/08 עופר בן נתן נ' מוחמד בכרי (פורסם בנבו 27.7.2011):

"לא אכחד כי התוצאה אליה הגענו מעוררת תחושה של אי נחת. אולם כמו בכל מקרה בו נדרש בית המשפט לפרשנותו של חוק – במקרה דנן סעיף 4 לחוק – על בית המשפט להתרומם מעל הנסיבות הקונקרטיות של המקרה המובא בפניו, וליתן דעתו על השלכות פסיקתו במקרים אחרים, הן כאלה שניתן לצפותם והן כאלה שלא ניתן לצפותם.

לדידי, דווקא במדינה כה מקוטבת-משוסעת-מפולגת כמו ישראל, יש להקפיד ולשמור על גבולות הגזרה של סעיף 4. שאם לא כן, נמצאנו מרבים בתביעות מצד קבוצות שונות באוכלוסייה בחתכים של פוליטיקה-דת-עדה-גזע-מין-מעמד-גיל-מקום מגורים-נטייה מינית-מוגבלות ועוד. אזכיר כי

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

ההגדרה של לשון הרע בסעיף 1 לחוק כוללת גם ביטויים שעשויים להשפיל ולבוזות, ומן המפורסמות הוא שהציבור בארץ הוא מהנעלבים בנקל ומהמרבצים להתדיין (ואיני סבור כי אני חוטא בכך בלשון הרע). לכן, קיים חשש ממשי כי פרשנות מצמצמת לסעיף 4 לחוק, תעודד תביעות סרק ותגרום להעברת מרכז הכובד של הדיון הציבורי אל כתלי בית המשפט. תוצאה זו היא בלתי רצויה בעליל, הן מאחר שמקומו הטבעי של השיח הציבורי אינו בבית המשפט והן מחשש לאפקט מצנן של חופש הביטוי דווקא בנושאים המצויים בלב המחלוקת הציבורית-פוליטית."

27. מכאן שביטוי זה שכתבה הנתבעת, גם לו היה מהווה "לשון הרע" בהתאם להגדרת החוק, אין בו כדי להוות עילה בתובענה זו.

'הזמנה ללשון הרע'

28. חלקה השני של התביעה מתייחס לשיח ההמשך שהתנהל בין התובע לנתבעת – שיח שהחל ביוזמת התובע ששאל את הנתבעת "במה בדיוק אני נאצי" והסתיים במענה רחב של הנתבעת לשאלתו החוזרת.

29. הנתבעת, כאמור, לא פנתה בביטוי אישי לתובע אלא ניהלה שיח כללי ובוטה עם מגיבים אחרים. למרות זאת התעקש התובע ליזום עימות אישי וישיר עם הנתבעת, לייחס לעצמו את הביטוי 'נאצי' שלא נאמר לו על ידה, ומכאן 'למשוך אותה בלשונה' ולהלין על דבריה.

30. ציפיית התובע, כפי שהעיד בחקירתו (פרוטוקול הדיון, עמ' 17 שורות 4-2), שהנתבעת תשיב לו כי 'אינה חושבת שהוא נאצי' ו'תנקה' אותו מהביטוי שהוא עצמו נטל על גבו אינה יכולה להתקיים וסבורני שאין לתת לטענה שכזו גיבוי משפטי.

31. בחקירתו הנגדית התקשה התובע להסביר את התנהלותו ומדוע בחר להתערב ולייחס לעצמו נאצות שהנתבעת לא הפנתה אליו, לאחר שראה לכאורה חילופי דברים בוטים בין הנתבעת לאחרים.

התובע טען שהנתבעת עשתה פרובוקציה, השתלחה מילולית באחרים ו'האשימה את הקורבן' (עמ' 11 שורה 13 ואילך), ולאחר שאלה חוזרת מדוע בכל זאת בחר 'לצעוד קדימה' ולהתעמת איתה התחמק בתשובתו וחזר לשלב מוקדם יותר בשיח כאשר לדבריו 'הגיב בסרקזם':

"... אני אגיד לך את האמת, כשאני רואה בן-אדם שתוקף אנשים שהותקפו פיסית, האמת שחוץ מסרקזם, קשה להגיב בצורה רציונלית וזהו וכל מה שכתבתי לה היה 'רעיון טוב, תודה'." (עמ' 12 שורות 5-12).

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

32. בתשובה זו שב התובע והתעלם מהשאלה מדוע פנה לנתבעת בשאלה "במה בדיוק אני נאצי" ומדוע התעקש לקבל ממנה הסבר לדבר-נאצה שהיא לא אמרה כלפיו.

ודוק - התשובה שענה התובע, לטענתו בסרקזם ('רעיון טוב, תודה'), ביחס לסיור הלימודי והריסת כפרים הייתה בשלב מוקדם יותר בשיח ולא עליה נסוב הדין בעת שפנה שוב לנתבעת.

התחמקות התובע מתשובה ישירה בנקודה זו אומרת 'דרשני'.

33. הדבר שב והתחדד בחקירת הנתבעת אשר עמדה על כך שלא קראה לתובע נאצי ושיאלו לא היה שואל – היא לא הייתה עונה' (עמ' 76 שורות 21-26):

"העדה: אני לא קראתי לך נאצי מלכתחילה. אני, צריך לחדד את זה. אני כתבתי יהודונאצים, ברבים, לא קראתי לך. קראתי לרבים. אתה אחר-כך שאלת מרצונך למה אני נאצי? אם לא היית שואל, לא הייתי אומרת למה אתה. אבל שאלת אותי. אז אמרתי למה אתה. כי, כי אתה בקבוצה הזאת ואתה הצדקת את כל הסיפורים האלה שכולם מדברים עליהם.

עו"ד בן חור: אז את הבהרת לי למה אני נאצי?

העדה: לא. הבהרתי למה אני נאצי בהקשר הזה. בהקשר הזה של מה שכתבתי פה."

34. מקובלת עליי עמדת התובע כי זכותו לנהל שיח פתוח וכי פנייה לנתבעת אינה הצדקה להרחבת לשון הרע (עמ' 16 שורות 8-10), ואולם במקרה דנן התובע הוא שבחר למקד את השיח בעצמו באופן אישי ולהפנות את חיצו הוויכוח, הנאצה ולשון הרע אליו-דווקא תוך פניה מפורשת לנתבעת שתגיב על דבר-נאצה שייחס לעצמו.

35. התנהלות זו המשיכה גם במהלך חקירתה הנגדית של הנתבעת, במהלכה ביקש התובע 'למשוך את הנתבעת בלשונה' על מנת למקד אמירות כלליות או לא ברורות לדידו, שהיו בשיח המקורי מושא התביעה, לכדי לשון הרע ממשי וקונקרטי בפרוטוקול (ר' לדוגמא עמ' 76-79).

36. בתביעות לשון הרע כבמקרה דנן לא ניתן להתעלם מפניות התובע, הנפגע לטענתו מלשון הרע, לנתבע אשר לטענתו פגע בו, ובפרשת דנקנר לעיל כבר נפסק כי "סבירותו של ביטוי יכול שתושפע מהתבטאויות קודמות של הנפגע-עצמו".

37. כך, לדוגמא, פסק כב' הנשיא א' ברק גם בפרשת הרציקוביץ (ע"א 4534/02 רשת שוקן בע"מ נ' אילון לוני הרציקוביץ, נח(3) 558, 571, 575 (2004)) כי:

"לאחר שהרציקוביץ טבע בעצמו את מוטיב ה"עכבר", מוטיב קשה וחמור לכל הדעות, לא יוכל להלין על השימוש במוטיב. האדם הסביר אפוא לא

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

יראה בביטוי כביטוי פוגע, שכן נהיר מההקשר, מכותרות הכתבה ומאופן סיומה כי הביטוי אינו עומד בפני עצמו, ויש להבינו לאור התנהגות הנפגע.

וכב' השופט א' ריבלין הוסיף וקבע:

"זאת ועוד, גם העובדה כי דבריהם נאמרו בתגובה ובהתייחס לדבריו שלו, אין די בה כדי להקים להם חסינות מפני תביעת לשון הרע. אולם נכון יהיה לומר, וגם בעניין זה מצטרף אני לדבריו של חברי הנשיא, כי לא ניתן לנתק את האמור בכתבה - על כל הדימויים הקשים הכלולים בה - מן ההקשר הכולל, ומן הסוגה שבה מדובר. עסקינן בפולמוס חריף, אך בנסיבות המקרה נראה לי כי הוא חוסה בצלו של חופש הבעת הדעה".

38. לאור המסקנה אליה הגעתי בפסק דין זה ניתן להקדים את המאוחר ולומר, כפי שנאמר בעניין הרצקוביץ' ודנקנר, שאין בהתנהלות הנפגע כשלעצמה בכדי להוות חסינות מפני תביעת לשון הרע, אולם יש לתת את הדעת גם על כך במסגרת בחינת מכלול הדברים.

גם בענייננו לא ניתן לנתק את דברי הנתבעת, בוטים ככל שיהיו, מההקשר הכולל, מהשיח בו נאמרו ובמיוחד מתרומת התובע לדברים הספציפיים שנאמרו כלפיו. כפי שנפסק באותן פרשות ונכון גם לענייננו: "עסקינן בפולמוס חריף, אך בנסיבות המקרה נראה לי כי הוא חוסה בצלו של חופש הבעת דעה".

תשובת הנתבעת – האם יסוד לשון הרע או תשובה והבעת דעה

39. עיקר עניינה של התביעה דן היא כאמור בתשובות הנתבעת לשאלת התובע 'במה בדיוק אני נאצי' ובהתעקשותו להמשיך את השיח עימה.

הנתבעת ענתה בתחילה רק "תוכל לחפש דוגמאות להשוואה בהיסטוריה של 1933-1939", אך התובע המשיך ושאל "רק כי דעתי שונה מדעתך?" ואז נענה באותה תשובה בגינה הוגשה התביעה.

אומר שוב כי קשה להבין מדוע המשיך התובע את השיח עם הנתבעת וביקש ממנה להעמיק ולפרט את דבריה אילו סבר באמת ובתמים שמדובר בלשון הרע הפוגע בו עד כדי היותו עילה לתביעה.

40. הנתבעת, מכל מקום, נגעה בתשובתה הנוספת במספר נדבכים, החל בהסבר קונקרטי לביקורתה על עמדת התובע ובפרט בעת שהוא מציג עצמו כעורך-דין, המשך בהתייחסות אישית להיותו עורך-דין ולכך שאנשים 'לא יבקשו את עצתו' אם זו הבנתו ועמדתו "למרות העובדות"

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

שלדידה של הנתבעת היה על התובע לדעת אותן "בהיותו עורך דין", וכלה בהבעת עמדתה כי בשל האמור לעיל הוא 'בעל יכולת מחשבתית מוגבלת' - ביטוי שהינו לכאורה בגדר עלבון גרידא. 41. הבעת דעה במקרים מסוג זה נמצאה בפסיקה כשונה מהבעת לשון הרע המנותקת מהקשרה. כך, לדוגמא, קבע בית המשפט בעניין הרציקוביץ':

"הרקע לכתבה היא התבטאותו של הרציקוביץ', המדמה את העיתונאים המסקרים את תחום הספורט לעכברים. הכתבה היא הבעת דעה חריפה ובוטה על התבטאות זו, הנוקטת דרך משל, ולפיה בהתבטאותו הפך הרציקוביץ' למה שיצא נגדו. ברי כי הכתבה אינה מתיימרת להציג עובדות. למרות מקצת טענות הרציקוביץ' נהיר, לפי לשון הטקסט, מבנה חלוקת הפיסקאות והרקע לכתבה, כי קורא סביר לא ייחס להרציקוביץ' את אותן סצנות מיניות המיוחסות ללורדים. על-כן הכתבה משתייכת באופן כללי לפרסומים שהם הבעת דעה. הבעת דעה נתפסת, בעיני האדם הסביר, כפוגענית פחות מהצהרת עובדה. בניגוד לפרסום עובדה אשר מתיימר לדווח על התרחשות שאירעה במציאות, ברי כי הבעת דעה מציינת את רשמיו של המפרסם. מכאן פתוחה הדרך של כל קורא וקורא לגבש עמדתו האישית".

42. השתלשלות השיח מראשיתו הייתה הבעת דעה ברורה של הנתבעת על טענת הסיור הלימודי. השיח המשיך בלשון בוטה וחריפה, והנתבעת התייחסה לכלל הדברים שנאמרו לה.

בעניינו של התובע, לאור תשובתו כי זהו 'רעיון טוב' לבוא 'ללמוד כמה עוד כפרים בגדה המערבית ישראל יכולה להרוס וכמה עוד בדואים קשי יום אתם יכולים לגרש' ולאור שאלתו 'במה בדיוק אני נאצי' - הביעה הנתבעת את דעתה כי עמדת המגיבים היא גזענית ונמצאת לדידה 'מחוץ לתחום' הלגיטימי.

43. הנתבעת, לדידה, ובמענה לפניה חוזרת ונשנית של התובע, הפרידה -

בין מה שהיא רואה כ'עובדות' - "אתה ודאי יודע שהתנחלות בשטח כבוש מפירה את החוק הבינלאומי. כאדבוקט, אתה ודאי יודע שלגרש תושבים ממקום מגוריהם זהו פשע מלחמה", בין עמדתו של התובע כפי שהוצגה לדידה בשיח - "ולמרות מה שאתה אמור לדעת אתה מעוניין להרוס כפרים ולנשל תושבים מאדמותיהם"

ובין הדעה שהביעה לגבי עמדת התובע "אז זה לא בגלל שאתה חושב אחרת ממני, אלא בגלל שאתה חושב כמו נציונל סוציאליסט מהתקופה שצינתי."

44. הפסיקה הכירה בקושי להבחין בין הבעת דעה לאמירת עובדה (פרשת דנקנר לעיל):

"הקביעה האם פרסום מהווה הבעת דעה או שמא אין מדובר אלא בקביעה עובדתית אינה קלה להכרעה, שכן פעמים רבות כוללת הבעת הדעה יסוד

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

עובדתי אליו מתווסף יסוד נוסף של הבעת דעה באשר לאותן עובדות, באופן שהפרסום נמצא על קו התפר, או שמא נאמר באיזור הדמדומים, בין שני אלה (וראו למשל: ע"א 90/49 בנטוב נ' קוטיק, פ"ד ה(1) 593, 606 (1951)).

"...בעוד שעובדה היא תיאור של המציאות האובייקטיבית, הרי שהבעת דעה היא תיאור של עמדה סובייקטיבית באשר למציאות דברים מסוימת" (ע"א 9406/96 קאקיש נ' ביארס, פ"ד נג(3) 352, 358 (1999). להלן: עניין קאקיש).

סיווגו של הפרסום כהבעת דעה או כאמירת עובדה ייעשה "על פי השכל הישר וכללי ההגיון" (עניין ספירו, בעמ' 55), לאחר עיון בפרסום כמכלול, כאשר בית המשפט מבקש לבחון מהו "הרושם הכללי שיוצר מירקם הכתבה בעיני "הקורא הסביר" או "האדם הרגיל" (ע"א 3199/93 קראוס נ' ידיעות אחרונות בע"מ, פ"ד מט(2) 857, 843 (1993)).

על מנת לבחון האם על האדם הסביר להבין מתוכן הפרסום כי מדובר אך בהבעת דעה, יש לבחון את המילים בהן בחר המפרסם, את סדר הצגת העניינים, הסגנון, הניסוח ומבנה הפרסום בכללותו (שם, בעמ' 853 - 854).

13. דרישה בסיסית על מנת שהגנת סעיף 15(4) לחוק תעמוד למפרסם, הינה כי יובן שהפרסום אינו אלא הבעת דעה (שנהר, בעמ' 308; עניין ספירו, בעמ' 54; ע"א 831/86 מאור נ' מיכאלי, פ"ד מד(1) 762, 774 (1990)).

לפיכך, על הטוען להבעת עמדה להבחין בין היסוד העובדתי בדבריו לבין היסוד של הבעת הדעה (ע"א 34/71 פרידמן נ' חן, פ"ד כו(1) 524, 528 - 529 (1972); ד"נ 9/77 חברת החשמל לישראל בע"מ נ' הוצאת עיתון "הארץ" בע"מ, פ"ד לב(3) 337, 349 - 350 (1978); ע"א 4/85 צור נ' הוכברג, פ"ד מב(3) 251, 257 (1988); עניין מיכאלי, בעמ' 566; עניין קאקיש, בעמ' 358).

45. כאמור לעיל – הנתבעת לא כינתה את התובע 'נאצי' אלא השיבה לשאלתו החוזרת בה ייחס ביטוי זה לעצמו ושב ושאל האם זה בגלל שהוא חושב אחרת ממנה. הנתבעת בתשובתה מנתה לדידה 'עובדות' ביחס לידעותיו המצופות כעורך דין והבהירה במפורש כי על בסיסן מובעת דעתה לפיה התפיסה היא כשל נציונל-סוציאליסט מאותה תקופה מסוימת (ודוק, כפי שטרחו הצדדים לדון רבות בדיון, לא התקופה בה התרחשה 'השואה').

46. כפי שנקבע בעניין הרציקוביץ:

"מבחינה פרשנית המשקל של חופש הביטוי מתחזק כאשר עסקינן בביטוי כגון ביקורת, סאטירה, פרודיה, טור דעות, שמטרתו בעיקר לעורר ויכוח ציבורי, אך הוא חף מיומרה להציג אמת עובדתית. כאשר מדובר בהבעת דעה

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

מסוג זה, הגבלת חופש הביטוי פוגעת בצורה קשה בקיומו של "שוק רעיונות" חופשי, בצורך להגשמה עצמית ובלב לבו של השיח הדמוקרטי."

47. קורא סביר בענייננו אינו יכול לסבור כי הנתבעת התיימרה להציג "אמת עובדתית" ביחס לתובע באותן התבטאויות בגינן הוגשה התביעה.

48. יתר על כן, הכלל הוא שקטע מפרסום יתפרש בהתחשב בשאר חלקיו, ובמקרה דן מאפילים חלקי השיח השונים על האמירות מושא התביעה. לא ניתן לנתק את דברי הנתבעת מהשתלשלות השיח שקדם להם, אף אם השתלשלות זו לא מצריכה הכרעה קונקרטית בתיק. כפי שנפסק, אף שבדרך-כלל פרשנות הקטע הנטען להיותו לשון הרע תיעשה על רקע שאר חלקיו של הפרסום, הרי עילת התביעה תישאר מוגבלת לאותם קטעים בפרסום שבגינם בחר התובע לתבוע בגין לשון הרע (ע"א 1104/00 דוד אפל נ' איילה חסון, נו(2) 607, 617 (2002) והאסמכתאות שם).

49. אעיר כי נראה שההליכת הנתבעת 'על חבל דק' נמצאת גם באמירה המפורשת לפיה התובע 'חושב כמו נציג סוציאליסט מהתקופה שהוזכרה'.

50. ב"הבחנה" זו ביחס לשנים 1933-1939 הבדילה לכאורה הנתבעת בין השוואה ליתנועה פוליטית אשר חרטה על דגלה אידיאולוגיה של השמדת עם על רקע תפיסה גזענית חשוכה (כתיאור הדברים בפרשת דנקנר) ובין השלב בו התיאוריה הוצאה מהכח אל הפועל ועברה לפעולות השמדה המוניות – כפי שעלה מהרחבת הדיון שבחר התובע לקיים מול המומחה מטעם הנתבעת בעניין זה.

51. כך או כך, כמפורט לעיל, הנתבעת 'הקפידה' להציג את הדברים כתיאורי השוואה תוך התייחסות לאותן 'עובדות' כדבריה שהיא מניחה שהתובע יודע אותן ובכל זאת אוחו לדידה בתפיסה פוליטית שהיא 'מחוץ לתחום'. מכאן שדבריה היו בגדר הבעת דעה על הודעותיו הפומביות של התובע, המובחנת על ידה מהנחת עובדות.

52. פרשת דנקנר עסקה כאמור בביטוי 'נאצי' ומשמעותו בשיח היהודי-ישראלי. באותו עניין קבעה כב' השופטת ע' ארבל כי הגנת הבעת הדעה לא עמדה למשיב מהטעם שאין בדברים הבעת דעה וככל שקיים בהם יסוד שכזה, הרי שהוא אינו מובחן מהיסוד העובדתי שבדברים. בנוסף, אין לראות בדברים משום ביקורת עניינית, גם אם חריפה, על המערער והתנהלותו אלא אמירות שמטרתן העיקרית לבזות את המערער ולהשפילו. כב' השופטת ארבל הקדימה לקביעה זו הבהרה כדלקמן:

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

"בנוסף, אני רואה חשיבות להבהיר כי לטעמי, לא ניתן לראות בדברים משום הגבלה של חופש הביטוי – את ביקורתנו על המערער היה המשיב חופשי להביע. הוא היה חופשי להשמיע דברים נוקבים, קשים, הוא אף היה יכול להבהיר מדוע לטעמו אין כל הבדל בין דרכו ומעשיו של המערער לבין מעשיהם של הנאצים, אולם כך לא נעשה (ראו והשוו: ע"א 698/77 ועדת עדת הספרדים בירושלים נ' ארנון, פ"ד לב(2) 183(1978))."

53. היינו, על פי הפסיקה יכולה להתקבל הבעת דעה המנוסחת ככזו, גם אם תוצאתה היא הבעת דעה המשווה בין דעתו של התובע ובין התיאוריה הנציונל-סוציאליסטית בשנים 1933-1939. במקרה דנן אמירות הנתבעת אכן היו ביקורת ישירה וחריפה על עמדות התובע והקבוצה, כפי שהוצגו באותו השיח.

54. בענייננו, ואף כי החבל דק, נותרה הודעת הנתבעת בגדר הבעת הדעה המוגנת.

55. כמפורט לעיל הנתבעת נקטה באמירות נוספות כלפי התובע, לרבות עלבונות על 'חשיבה מוגבלת' ובהמשך דבריה ציינה כי הדבר 'אינו מפתיע אותה...'.
56. בחקירתה הנגדית של הנתבעת טען התובע כי לא הבין את האמירה וביקש הבהרה (עמ' 85 שורה 3 ואילך):

"ש. ... ואז את אומרת אבל זה לא מפתיע אותי אצל ימנים ועוד כאלה שחברים באם תרצו. לא הבנתי את האמירה הזאת. חברים באם תרצו. מה,

העדה: לא, אם לא הבנת, למה תבעת?"

57. ב"כ הנתבעת התנגד לשאלה שכן לדידו אם התובע 'לא הבין' אמירה מסוימת הוא אינו יכול לטעון שנפגע מ'לשון הרע' באותה אמירה, אלא שהתובע עמד על דעתו וטען כי: "... השאלה הזאת, הדברים הללו כווננו כנגדי. אני רוצה להבין באיזה קונצפט זה כוון כנגדי." (עמ' 86 שורות 13-24).

58. בהמשך שאל התובע על סמך מה קבעה הנתבעת כי הוא חבר ב'אם תרצו', הנתבעת השיבה כי מדובר היה בהכללה ולא כוונה דווקא-אליו, וגם חילופי דברים אלו הסתיימו באמירת הנתבעת לתובע כי הוא משך אותה בלשונה ושאל אותה "אז היא השיבה לו", כדבריה, "מתוך נימוס".

59. לסיכום סוגיה זו, לא ניתן לבדוד את דברי הנתבעת למילים נפרדות ולנתחן כל אחת בפני עצמה. הנתבעת השיבה לתובע בלשון חריפה אך לאור הקשר הדברים והתעקשות התובע למשוך אותה בלשונה ולשמוע את "דעתה" על עמדותיו - אין המדובר בלשון הרע.

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

60. יתר על כן, אף אם היה נקבע כי חלק מההתבטאויות הגיעו לכדי לשון הרע – הבהירה הנתבעת בדבריה כבר בזמן אמת כי מדובר בהבעת דעה המבוססת על 'עובדות' אותן מנתה באותה תשובה.

הותרת הפרסום והרחבתו

61. בטרם סיום יש מקום להתייחס לחלקו של התובע בהותרת הפרסום של אותו 'לשון הרע' עליו הוא מלין, והרחבתו.

62. במהלך קדם משפט בתיק ביום 23.10.2019 התברר לתובע כי על אף שסבר שהנתבעת הסירה את הודעותיה – הן לא הוסרו. במקביל התברר כי התובע לא פעל להסיר את הודעותיו-שלו בהן חזר במילותיו על אותו לשון-הרע-לכאורה כלפי עצמו.

63. יתר על כן, לאחר שהתחוויר לתובע כי הודעות הנתבעת לא הוסרו הוא פנה למפרסם ההודעה הראשונה וביקש ממנו להוריד את התגובות של הנתבעת, בהן לכאורה עולה לשון הרע כלפיו, אך לא ביקש להוריד את התגובות שלו שבהן הוא שאומר על עצמו "באיזה מובן אני נאצי" ושואל 'מדוע שאנשים לא ישכרו את שירותיי' (פרוטוקול הדיון, עמ' 24 שורה 14 ואילך).

64. התובע התקשה להסביר את התנהלותו ובסופו של דבר התברר כי הסיר את ההודעות רק בחודש אפריל 2020, לאחר שצילם את המסך בו מופיעים הדברים והגיש את הצילום לתיק בית המשפט.

65. זאת ועוד, מחקירות הצדדים (עמ' 32-29 בפרוטוקול) עלה כי סמוך לאחר הגשת ראיות הנתבעת פרסם התובע פוסט בו התייחס לתביעה דן תוך חזרה על הטענה כי הנתבעת קראה לו נאצי, קראה לא להשתמש בשירותיו כעורך דין ועוד. התובע אישר כי מחק את הפוסט זמן קצר לאחר פרסומו כי הגיע למסקנה ש'אולי לא כדאי לפרסמו במהלך ההליך', אך לגוף הדברים לא נרתע מעצם הפרסום היזום והחוזר של אותו 'לשון הרע' כלפי עצמו.

66. קשה להלום פרסום חוזר שכזה העומד בפני עצמו, בין במהלך ההליך ובין לאחריו, ע"י מי שטוען לנזק רב לשמו ולפרנסתו מעצם הפרסום המקורי שדווקא הוא 'נבלע' בבלייל תכתובת עכורה, כמתואר לעיל.

67. סבורני כי בנסיבות שכאלו, אף אם הייתה מתקבלת איזו מטענות התובע לעניין לשון הרע או פגיעה ממנה, היה הדבר מביא לשלילת פיצוי כלשהו ולכלל היותר העמדתו על 'שקל אחד' כתוצאת פסי"ד דנקנר לעיל.

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

סוף דבר

68. ענייננו בתביעת לשון הרע בגין התבטאויות הנתבעת במסגרת שיח בוטה בפייסבוק.
69. רקע השיח במסגרתו פורסמו התבטאויות אלו היה גס ומשתלח כלפי הנתבעת, והתובע בחר להתעמת במישרין עם הנתבעת ולפנות אליה באופן מקנטר שהוביל לאותו פרסום מושא התביעה.
70. אף כי הנתבעת לא כינתה את התובע באופן אישי כ'נאצי' פנה התובע לנתבעת בשאלה יזומה "במה בדיוק אני נאצי?" והמשיך למשוך אותה בלשונה על מנת לבסס לכאורה עילת תביעה.
71. לאור הניתוח בפסק הדין לעיל לא מצאתי לקבוע כי דברי הנתבעת לתובע היו בגדר 'לשון הרע' כמשמעותה בחוק ומכל מקום, אף אם היו כאלה – עומדות לנתבעת הגנות כמפורט לעיל.
72. אציין לסיום כי התנהלות הצדדים בהליך עצמו אף היא לא הייתה סבירה, בלשון המעטה. בדיון ניכר טשטוש גבולות בין הליך משפטי ובין ויכוח ציבורי, היסטורי ופוליטי בצירוף 'חינוך' התנהגותי ומשפטי. היקף הטיעונים והרחבתם למחוזות שאינם נוגעים להכרעה הנדרשת בתביעת לשון הרע גובלת בניצול לרעה של הליכי המשפט. בטיעוני התובע ניכר כי הוא מלין על הנתבעת שאינה מכירה אותו, שאינה יודעת פרטים מסוימים עליו ובכלל, על כך שענתה לשאלותיו המקנטרות בצורה זו ולא בצורה אחרת, על כך שלא ענתה את התשובה שהוא-עצמו היה עונה (או רוצה לקבל) ועוד. בתביעה נעשה גם ניצול של כתבי הטענות לצורך השתלחות בנתבעת ובבא-כוחה באופן אישי.
73. כל זאת, בצירוף ראיות וחקירות נגדיות בהיקף בלתי סביר של שני הצדדים ובהמשך הגשת סיכומי תשובה של התובע על פני 30 עמודים ולמעלה מ-300 סעיפים, היקף כפול מהסיכומים העיקריים, מעלה את החשש כי עיקר העניין בתביעה היה התנצחות וריב לשם ריב, ואין ענייננו בנפגע תם לב מלשון הרע, כמשמעותו הפשוטה בחוק.
74. התביעה נדחית.
75. מהנימוקים המפורטים לעיל יש מקום לחייב את התובע במלוא הוצאות הנתבעת בהליך, ואולם משעה שסברתי כי גם התנהלות הנתבעת לא נקיה מספקות - ייפסקו הוצאות על הצד הנמוך, והתובע יישא בהוצאות הנתבעת בסך 25,000 ₪.

ניתן היום, ג' אדר תשפ"א, 15 פברואר 2021, בהעדר הצדדים.

בית משפט השלום בירושלים

ת"א 20510-09-18 בן חור נ' ברסלאור

מיקה בנקי, שופטת